

Hova tartozott Eckhardt Tibor?

A következő cikk némileg rövidített és módosított változata a Valóság októberi számában megjelent. A két világháború közötti magyar történelem amerikai forrásaiból című írás egy fejezetének.

A HORTHY-KORSZAK egyik legkalandosabb politikusa tavaly halt meg az Egyesült Államokban, ahol harminc évig élt hivatásos emigránsként.

Az 1919-es aradi, illetve szegedi ellenforradalmi kormányban nagy szerepet játszottak a közeli megyék földbirtokosai, ezek baráti köre. Az ügyes és vállalkozó szellemű fiatalember előbb az „aradi kormány” igazságügyi államtitkára, majd a „szegedi kormány” sajtófőnöke. Ezt a pozíciót a fehérterror éveiben is megtartja, a „bethleni konszolidáció” idején azonban a kormány jobboldali ellenzékéhez csatlakozik, Gömbös mellett a Fajvédő Párt, az Ébredő Magyarok egyik leghírhedtebb vezére.

A nagy gazdasági válság, a Bethlen-rezsim bukása, átcsoportosulást eredményezett a politikai életben. Míg a kormánypárthoz csatlakozott Gömbös hamarosan miniszterelnök lett, kebelbarátja, Eckhardt az újjáalakult Kisgazdapárt élére került. Abban, hogy a jobboldali ellenzékétől a baloldalihoz állt, van valami munkamegosztás is. Eckhardt a kisgazdák között Horthy ispánja volt, ellenzékiként is az ország sorsát intézők szűk köréhez számított, másrészt a hatalomhoz tartozva is mindig ellenzéki volt. Nem a hagyományos Tisza- és Bethlen-féle „konzervatív liberalizmus” híve, hanem a szélsőségesen nacionalista vármegyei „negyvennyolccság” neveltje, melynek 48 egyszerre jelentette a németellenességet és a nemzetiségek egyenjogúságának elutasítását. „Nemzeti radikalizmus” sokban rokona volt az olasz fasiszmusnak, bár szociális jelszavait komolyabban vette, mint Gömbös, egykori cimboráitól mégsem a reformokhoz való ragaszkodás választotta el elsősorban. Eckhardt nem-elyi okokból volt Hitler

ellensége, de felismerte, hogy a magyar uralkodó osztályok 1867 óta hagyományosan németbarát politikája ismét pusztulásba viszi az országot.

Eckhardt Tibor 1931-től Nicholas Rooseveltnek, az Egyesült Államok budapesti kövétének egyik állandó informátora volt. Utóda, a magyar viszonyokat addig egyáltalán nem ismerő John F. Montgomery megtartotta Eckhardtot, sőt úgy tűnik jelentéseiből, vakon támaszkodott rá a számára túlságosan bonyolult magyar belpolitika elemzésében. A diplomáciai iratok ismeretében sem tudhatjuk, származott-e az állandó pénzzavarral küzdő Eckhardtnek valami haszna e barátságból: a valóságnál sokkal fontosabb volt, hogy a szélsőjobboldal ezt terjesztette róla, tehát Magyarország hadba lépése után helyzete kényessé vált volna. Annál inkább, mivel a 30-as évek közepétől az angol és a lengyel követséggel is szoros kapcsolatban állt. Teleki miniszterelnököt is igyekezett arra bírni, hogy ne adja fel nyugati kapcsolatait, sőt foglal kozzon, Hitler veresége esetére, a Habsburg-restauráció gondolatával. Eckhardt ugyanis tudta, a magyar uralkodó körökben csak úgy lehet szembe szállni a német befolyással, ha nyitva marad a területszerzés valamilyen útja.

1940 TÁVASZÁN Eckhardt, Teleki megbízásából, Amerikában járt. Tárgyalt Roosevelt elnökkel is, de ott-tartózkodása alatt került sor Olaszország hadba lépésére, ami lényegében eldőltötte Magyarország sorsát. Nem vitás, milyen irányban igyekezett Eckhardt befolyásolni Telekit és Bethlent, ha pontosan nem is tudhatjuk, mi hangzott el a hónapokig tartó bizalmas tanácskozásokon, hiszen az életben maradtak mindegyikének kellemetlen lehetett a teljes igazság. Hallgassuk meg a viszonylag legobjektívabb tanút, Sir Owen O'Malleyt, aki 1936-tól 1941-ig angol követ volt Budapesten.

O'Malley az angol külügyminiszterium kérésére 1944 április elsején memorandumban számolt be Eckhardt szerepéről és amerikai útjáról. Esze-

rint O'Malley 1939—1941-ben, Montgomeryvel egyetértésben, többször tárgyalt Horthyval és tanácsadóival arról az eshetőségről, ha Hitler Magyarországot hadba lépésre szólítja fel. O'Malley arra akarta rábírn Horthyt, hogy ha kenyértörésre kerül sor, nevezzen ki emigráns kormányt. A kormány feje Bethlen lett volna, tagjai pedig Eckhardt és néhány olyan németellenesnek ismert magyar diplomata, mint Barcza György londoni és Khuen-Héderváry Sándor párizsi követ. Bethlen és Eckhardt időben Londonba szöktek volna, Bethlen azonban az utolsó percig halogatta az utazást és végül nem tartotta be állítólagos ígéretét. Eckhardt kész volt teljesíteni feladatát — a kormányban nyilván ő lett volna az angolszász hatalmak bizalmi embere. A tervbe beavatott Baranyai Lipót, a Nemzeti Bank elnöke „pénzt bocsátott rendelkezésükre és pénzüket biztosította a Nemzeti Banknál, anélkül, hogy az a kormány számláján fel lett volna tüntetve”.

O'Malley nem említi név szerint Pelényi János washingtoni követet. Pelényi néhány éve külföldön megjelent, de hazai kutatók — Juhász Gyula, Tilkovszky Loránd — által is ismertetett visszaemlékezésében magát a terv részeseinek vallja, de megkerüli Eckhardt szerepét. Pelényi szerint 1940 őszén, mikor ő állásáról lemondott, Teleki már — feltehetően O'Malley tudta nélkül — lefújta a tervet, sőt a pénzt is visszautaltatta.)

AZ ANGOL KÜLÜGYMINISZTERIUM a megállapodás alapján 1941 februárjában beutazási engedélyt adott Eckhardtnek, aki március elején, néhány héttel Jugoszlávia megtámadása előtt, elhagyta Magyarországot. Horthy sohasem közölte egyértelműen O'Malleyval, mit akar tenni ő és Teleki, de úgy tűnt, hogy Budapesten maradnak. O'Malley, az angol diplomácia hagyományos jóhiszeműségével Horthy iránt, elhitte neki,

hogy Budapestről ki merne nevezni egy emigráns kormányt, noha Hitler módszerei már elég közismertek voltak ahhoz, hogy ez esetben sorsa ne legyen kétséges. Horthy nem volt ilyen önfeláldozó — bizonyára csak hitegette O'Malleyt, Eckhardt távozása után visszalépett a tervtől — O'Malley őszinte meglepetésére.

Eckhardt jobban ismerte Horthyékat, tehát sürgősen érezhette a távozást — nem kívánt Horthy engesztelő áldozata lenni Hitler oltárán). Az amerikai sajtónak sohasem volt erős oldala a diszkréció: 1940. december 29-án a *New York Daily News* szenzációs cikkben adta hírül, hogy Eckhardt, mint Horthy titkos megbízottja, rövidesen a USA-ba érkezik és Pittsburghban, Horthy tudtával és amerikai támogatással, magyar ellenkormányt alakít. Erre a rendelkezésére áll 9 millió dollár értékű Amerikába csempészett arany. A washingtoni magyar ügyvivő magyarázatot kért a State Departmentben, ahol a cikket újságírók komolytalan szenzációhajhászásának nevezték. Ugyanakkor csodálkozását fejezte ki a cikk fölött H., a State Department egyik magyar bizalmasa: szerinte Eckhardt csak márciusban érkezik.

Eckhardt márciusban valóban megérkezett — az athéni USA-követségre. Jugoszlávia lerohanása után azonban Anglia elavultnak tekintette az emigráns kormány ügyét, nyilván mert elvesztette bizalmát Horthyban és Bethlenben. Így Eckhardtnek még az Angliába való beutazást sem engedélyzték és a továbbiakban sem mutattak érdeklődést terveir iránt. Eckhardt a német támogatás előtt álló Görögországból Egyiptomba, onnan a Fokvárosba utazott. Hónapokig tartó afrikai kényszertartózkodása után az Egyesült Államoktól kapott beutazási engedélyt. O'Malley szerint Eckhardt megígérte, hogy „Amerikában minden lépését a State Department tanácsai irányítani”.

Eckhardt 1941 augusztus elején lépett Amerika földjére. Szeptember 20-án zászlót bontott „Szabad Magyarország” mozgalma, szeptember 25-én

fogadta őt Sumner Welles államtitkár. Ezután is gyakori vendég volt a State Departmentben, ahol információkat adott és instrukciókat kapott. Az amerikai kormány mindvégig Eckhardtot tekintette a magyar emigráció kívánatos vezérének, de a nyilvánosság előtt csak felhivatalos támogatást kapott.

A DEMOKRATIKUS EMIGRÁCIÓ egy része — például Vámbéry Ruzstem, Göndör Ferenc — eleinte hajlott volna az „egységfrontra” Eckhardt zászlaja alatt, de Jászi Oszkár, a Moholy Nagy László és mások vezette radikális „chicagói csoport” és természetesen a kommunisták, szocialisták olyan határozottan elutasították, hogy végül az ingadozók is hátat fordítottak neki. Ilyenformán Eckhardt fő támaszát a vallásos, nacionalista és egyéb olyan egyesületek képezték, melyek addig a Horthy-rezsím támogatását élvezték.

Eckhardtnak így is bizonyos súlyt kölcsönözött volna, ha általa befolyásolni lehet a magyar kormányt. Azonban Teleki halála után a magyar követség nem akart tudni Eckhardtól. 1941 októberében pedig a Bárdossy-kormány, mint hazaárulót, többekkel együtt megfosztotta állampolgárságától. Bárdossy politikájához nem volt szükség Eckhardt közvetítésére.

Eckhardt tehát sem mint Horthy bizalmasa, sem mint a magyar emigráció vezére nem tudott érvényesülni. 1942 elején, a State Department instrukciójára a Duna-konföderáció hívének vallotta magát, s szorosra fűzte kapcsolatait Ottó királlyal, mire Jan Masarik csehszlovák külügyminiszter személyesen tiltakozott Eckhardt fő patronusánál, Berle helyettes államtitkárnál.

1942 júliusában az amerikai kormány formálisan elhatárolta magát Eckhardttól, aki azonnal feloszlatta mozgalmát és néhány évre visszavonult a közszerelésből. A demokratikus magyar csoportok mindent elkövettek, hogy kiharcolják Károlyi Mihály bebocsátását Amerikába, a Rooseveltkor-

mány azonban sem ekkor, sem később nem adott vizumot Károlynak, és így az amerikai magyarok két táborának küzdelme eldöntetlenül végződött: Eckhardtot sikerült lehetetlenné tenni, viszont Károlyi sem állhatott az amerikai magyarság élére. Miért nem voltak hajlandók Károlyi és hívei együttműködni Eckhardtal?

TISZTÁN LÁTTA Károlyi, hogy Horthy esetleges „kiugrása” — amiben egyébként sohasem hitt — Magyarországnak nem hozhat 1941 júniusa után jelentős területi vagy egyéb engedményeket. Viszont eredményezheti a Horthy-rezsím maradványainak átmentését a háború utánra. Márpedig a demokratikus emigráció nem kívánta az új Magyarországot a régi rendszer alapjaira építeni.

Eckhardt kétségtelenül rendelkezett bizonyos titkos, hivatalos és nem hivatalos hazai kapcsolatokkal, „információs csatornákkal”, de ezeket Sztálingrád előtt aligha használták. A Kállay-kormány ugyan más szemmel nézte Eckhardtot, mint Bárdossy, komoly tárgyalásokra azonban nem próbálta felhasználni. Kállay és a különböző „kiugrás-párti” diplomaták emlékirataikban kivétel nélkül kerültek Eckhardthoz való viszonyuk tisztázását. Ez mindenestre amellet szól, hogy Eckhardtot — aki pedig 1944-ben is élvezte még a State Department bizalmát — nem igyekeztek felhasználni állítólagos kiugrási terveik elősegítésére.

Mikor 1944 márciusában Hitler megszállta Magyarországot, a semleges országokban állomásozó magyar diplomaták egy része „követi tanácsot” szeretett volna alakítani, ha nem is kimondottan ellenkormányként — Eckhardt elnökletével. Eckhardt hívei kaptak a terven, melyet bizonyos amerikai körök támogattak volna, de miután sem a szovjet, sem az angol diplomácia nem helyeselte, rögtön el is ejtették. Eckhardt kalandos útja tehát eredménytelenül végződött — az új magyar kormány Debrecenben alakult meg.

Hajdu Tibor